

Malentès a Moscou

Simone de
Beauvoir

Malentès a
Moscou

Traducció d'August Rafanell

Navoia

Primera edició

Setembre de 2022

Publicat a Barcelona per Editorial Navona SLU

Navona Editorial és una marca registrada de Editorial Navona SLU

Aribau 153, 08036 Barcelona

navonaed.com

Direcció editorial Ernest Folch

Edició Xènia Pérez

Disseny gràfic Alex Velasco i Gerard Joan

Maquetació i correcció Digital Books

Paper tripa Oria Ivory

Tipografies Heldane i Studio Feixen Sans

Distribució a Espanya UDL Libros

ISBN 978-84-19179-85-2

Dipòsit Legal B 3920-2022

Impressió Romanyà-Valls, Capellades

Imprès a Espanya

Títol original *Malentendu à Moscou*

© Éditions de L'Herne, 2013, 2022

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició: Editorial Navona SLU, 2022

© de la traducció: August Rafanell, 2022

Navona dona suport al copyright i a la propietat intel·lectual. El copyright estimula la creativitat, produeix noves veus i crea una cultura dinàmica. Gràcies per confiar en Navona, comprar una edició legal i autoritzada i respectar les lleis del copyright, evitant reproduir, escanejar o distribuir parcialment o totalment qualsevol part d'aquest llibre sense el permís dels titulars. Amb la compra d'aquest llibre, ajudeu els autors i Navona a continuar publicant.

Pròleg

Tot és a l'interior de nosaltres mateixos, i, d'una manera més clara i evident encara, els mons de ficció que creem, la literatura. És de la nostra memòria i de la nostra experiència d'on es nodreix la història que explicarem, i a partir d'elles, només a partir d'elles, entren en acció la imaginació i la fantasia que ens permeten manipular-les fins a l'extrem que la història acaba adquirint autonomia o, per dir-ho així, neix i comença a viure i a créixer amb una realitat pròpia, una realitat al marge de la realitat de la qual prové. És la realitat literària.

Hi ha autors, tanmateix, que viuen convençuts que és la seva capacitat d'invenió la que rau en la base de la seva obra, que ells vinculen a la seva pròpia capacitat creadora. Així tergiversen el concepte de creació-transformació que observem a la natura, el nostre únic model, i s'apunten al concepte de creació que dicta la voluntat de transcendència que tan poc té a veure amb el que és real en atribuir-la a un potencial ésser superior amb facultats màgiques. La creació real no sorgeix de les persones ni dels seus poders, sinó de continguts sempre en ebullició, i, en el cas de

la creació literària, dels continguts atresorats a la ment en forma de records o de coneixements, fins i tot de mers pensaments i reflexions que a partir del moviment constant al qual els sotmet l'intel·lecte es converteixen en conclusions, extrapolacions, lleis generals, etc.

D'aquí ve que, si aprofundim en l'obra d'un autor i anem una mica més enllà del que és anecdòtic, no ens arriba solament la història que ens està explicant, sinó que a vegades se'ns revelen les seves reflexions, completament nues i teòriques, sobre un tema o uns temes determinats, que són els que de fet fan moure els personatges, els enfronten o els acosten i creen conflictes o finals feliços. Però hi ha altres vegades que per damunt d'aquest conglomerat d'idees preval l'experiència de l'autor, la seva pròpia història, que deixa al descobert la seva personalitat i les seves reaccions en assumptes que en el llibre s'atribueixen als protagonistes de la història. Com si la novel·la hagués ocultat la vertadera essència del pensament de l'autor o de l'autora, que ara se'ns manifesta.

En termes generals, Simone de Beauvoir es va apropar més a l'autobiografia que a la ficció en la major part de les seves novel·les. Però allò que és sorprenent —i emocionant, sobretot— d'aquest *Malentès a Moscou* és comprovar com la història que ens narra de Nicole i André, la «crisi conjugal», com l'anomena

Éliane Lecarme-Tabone en les seves consideracions sobre el llibre, no és més que una part molt concreta de la seva autobiografia, la que es refereix a la reacció davant dos aspectes fonamentals del seu propi viure i esdevenir: l'arribada de la vellesa i el constant esforç perquè la seva relació amb Jean-Paul Sartre s'establís definitivament sobre una base d'igualtat intel·lectual, sentimental, política i social.

No degué ser fàcil compartir la vida amb un home com Sartre, no sent, com no era, una dona disposada a adorar-lo tothora fins i tot sense entendre el que deia i feia com exigeixen, encara que no ho diguin, els genis o els que creuen que ho són; una dona sense vida pròpia i ben contenta, a més, d'ocupar un lloc en el desenvolupament de la vida d'aquell home superior, malgrat que fos un lloc de segona o tercera fila.

Potser és aquesta la raó per la qual, en aquest llibre, Simone de Beauvoir no ens relata com influeix en una parella amb molts anys de vida en comú l'arribada de la vellesa, sinó que és la història de Nicole i André a Moscou la que ens revela fins a quin punt ella se sent amenaçada a totes hores per aquesta vellesa que va començar traient el nas i a poc a poc li domina la vida. Igual que la seva manera de comportar-se es veu distorsionada per la por de no gaudir del poder de seducció d'antany, o com en la seva vida social

broten senyals d'absurda gelosia davant la presència de la joventut, i amb quina facilitat queda a vegades tan vençuda que no dubta a prendre la decisió d'abandonar, d'una manera o altra, no tan sols l'esforç per mantenir viva la relació a la qual ha dedicat els seus millors anys, sinó a l'objecte mateix del seu amor. Covardia? Despit? Humiliació? O simple cansament? És difícil saber-ho, perquè el seu ànim vagareja d'un pretès ultratge de la vida a un altre, de tal manera que de sobte, quasi com una nena, davant una paraula, una conversa, una broma sobre el que va provocar el distanciament, és capaç d'oblidar aquella decisió presa en el desencís i la frustració després de dies de silencis incòmodes i freds. I tornem-hi. Una vegada i una altra.

La vellesa i la seva intempestiva arribada s'analitzen en aquest llibre també mitjançant els jocs de la memòria, que apareixen constantment com si provocar records de temps millors, o «més joves», es busqués a consciència, per fer més dolorós encara el problema que provoquen, és a dir, la comparació entre el que tenim i el que vam tenir, la constatació d'aquesta pèrdua cada vegada més flagrant, diu Nicole a través de Simone de Beauvoir, que suposa l'arribada de la vellesa. I és que a hores d'ara el passat ja està idealitzat i contrasta amb la realitat amb què es jutja el present, i s'aconsegueix, en el llibre i en la vida,

un desequilibri tan gran que a vegades ens col·loca davant un conflicte inexistent.

Si exceptuem el tema de la vellesa, al qual l'autora va dedicar el 1970 un dels seus millors llibres, ens adonarem que Simone de Beauvoir amb prou feines aborda en aquesta novel·la la majoria de les preocupacions socials, polítiques i culturals que ha desenvolupat en les seves grans obres, i, en aquesta revelació de la personalitat que jo llegeixo en la història de Nicole i André, ens hauria volgut dir que no hi havia conflicte entre ells i el seu pensament, i que els veritables problemes que tenien eren la seva relació amb Sartre i la pèrdua de vida que suposa l'eterna amenaça de la vellesa.

Per totes aquestes raons, a més de per la seva estructura narrativa impecable i uns personatges profundament creïbles, *Malentès a Moscou* és una joia d'una gran bellesa precisament perquè suposa, al meu entendre, una rocambolesca confessió de l'autora, com si ens xiuxiuegés la història de Nicole i André i la de tots els amants de llarga durada en enfrontar-se a l'arribada de la vellesa i, amb ella, a les seves diferències identitàries i biogràfiques, però el que en realitat està fent, tot i no saber-ho ella mateixa, és explicar-nos els seus secrets més ben guardats amb una sinceritat i una innocència que mai va tenir ni com a personatge polític ni com a escriptora compromesa.

Una verdadera joia, doncs, com són a veugades
els descobriments imprevistos que ens proporciona
la lectura.

Rosa Regàs
Llofriu, setembre de 2013

Malentès a Moscou

Va aixecar els ulls del llibre. Quin ensopiment, tota aquesta cançoneta sobre la no-comunicació! Si un vol comunicar, se'n surt tant sí com no. No pas amb tothom, esclar, però sí amb dues o tres persones. Assesgut al seient del costat, l'André llegia una novel·la de lladres i serenos. Ella li amagava mals humors, queixes, preocupacions sense importància. No hi ha dubte que ell també tenia petits secrets, però si fa o no fa no ignoraven res l'un de l'altre. Va donar un cop d'ull a través de la finestreta: a la llunyania, boscos obscurs i praderies clares. Quants cops havien solcat l'espai plegats, amb tren, amb avió, amb barco, asseguts de costat amb un llibre als dits? Sovint encara lliscarien l'un a la vora de l'altre en silenci sobre terra, mar i aire. Aquest instant tenia la dolçor d'un record i l'alegria d'una promesa. Tenien trenta anys o seixanta? A l'André els cabells se li havien tornat blancs molt aviat. Abans això semblava una coqueteria: aquella neu que li realçava la frescor mat de la cara. Seguia sent una coqueteria. La pell s'havia endurit i s'havia esquerdat —cuiro vell—, però el somriure de la boca i dels ulls avui conservava tota la llum. Tot i

les impugnacions de l'àlbum de fotos, la seva imatge jove s'avenia amb el rostre actual. La Nicole no sabia l'edat que tenia. Sens dubte perquè semblava ignorar que en tenia una. Ell, a qui abans havia agradat tant córrer, nedar, escalar i mirar-se al mirall, duia els seixanta-quatre anys amb despreocupació. Una llarga vida, amb rialles, llàgrimes, enrabiades, abraçades, confessions, silencis, rampells; i de vegades sembla que el temps no hagi passat. El futur s'estén encara, fins a l'infinit.

—Gràcies.

La Nicole va agafar un bombó de la safata, intimidada per la corpulència i la mirada dura de l'hostessa, com ho havia estat, tres anys abans, amb les cambres dels restaurants i les dones de fer feines de l'hotel. Gens d'amabilitat fingida, una consciència aguda dels seus drets. Només s'hi podia estar d'acord. Però davant d'elles estava en falta, o si més no sota sospita.

—Ja hi som —va dir.

Va mirar com s'acostava el terra amb una mica d'aprensió. Un futur infinit que es podia trencar d'un moment a l'altre. Coneixia bé aquells canvis bruscos, d'una seguretat beatífica davant les fiblades de la por: esclatava la tercera guerra, l'André tenia un càncer de pulmó —dos paquets de cigarros al dia era molt, massa— o l'avió s'estavellava contra terra. Hauria sigut una bona manera d'acabar: junts i sense històries.

Però no pas tan aviat, ni tampoc ara. «Salvats, un cop més», es va dir quan les rodes van topar —una mica brutalment— amb la pista. Els viatgers es van posar els abrics i van arreplegar les bosses. Embús de l'espera. Llarg embús.

—Sents l'olor dels bedolls? —va dir l'André.

Feia molta fresca, gairebé feia fred. L'hostessa havia anunciat setze graus. A tres hores i mitja de distància, que a prop que era París, i que lluny. París, aquell matí, feia olor d'asfalt i de tempesta esclafada per la primera onada de calor de l'estiu. Que a prop que era, i que lluny... Un autocar els va transportar —a través d'un aeròdrom molt més vast que aquell en què havien aterrat el 1963— fins a un edifici de vidre, en forma de bolet, on hi havia el control de passaports. A la sortida els esperava la Masha. Un cop més a la Nicole la va sorprendre retrobar en el seu rostre, fosos harmoniosament, els trets tan dissemblants de la Claire i de l'André. Prima, elegant, només el pentinat «postís» en delatava l'origen moscovita.

—Ha anat bé, el viatge? Està bé? Estàs bé?

Deia de tu a son pare i de vostè a la Nicole. Era normal i alhora estrany.

—Doni'm la bossa.

També era ben normal. Però, quan un home et porta els paquets, és que ets una dona; si ho fa una dona, és perquè és més jove que tu, i et sents vella.

—Doni'm els comprovants de les maletes i asseguí's allà —va dir la Masha amb autoritat. La Nicole va obeir. Vella. Amb l'André, se'n solia descuidar, però mil petites esgarrapades l'hi recordaven. «Una jove guapa», havia pensat al trobar-se amb la Masha. Es recordava que havia rigut, als trenta anys, quan el seu sogre havia pronunciat aquelles mateixes paraules a propòsit d'una que passava dels quaranta. A ella, ara també la majoria de la gent li semblaven joves. Vella. Li costava resignar-s'hi (una de les poques coses que no confiava a l'André: aquest estupor desolat). «Té, de qualsevol manera, algun avantatge», es deia. Estar jubilada sonava una mica com ser un rebuig. Però era agradable agafar-se vacances quan una volgués. Més exactament, estar sempre de vacances. A les aules que estaven que bufa, els col·legues començaven a somiar en el moment de la retirada. Ella ja havia plegat. Va buscar l'André amb la mirada, dret al costat de la Masha, enmig de la gernació. A París, es deixava absorbir per massa gent: presos polítics espanyols, detinguts portuguesos, israelians perseguits, rebels congolesos, angolesos, camerunesos, guerrillers veneçolans, peruans, colombians —i se'n deixava al tinter. Sempre estava disposat a donar-los un cop de mà, en la mesura de les seves forces. Reunions, manifestos, mítings, pamflets, delegacions: acceptava tota mena de feines. Pertanyia a una gran quantitat

d'agrupacions i de comitès. Aquí no el sol·licitaria ningú. Només hi coneixien la Masha. No tindrien res més a fer que contemplar les coses plegats: a ella li agradava descobrir-ne amb ell, i que el temps, congelat per la llarga monotonia de la felicitat, recuperés la seva inesgotable novetat. Es va aixecar. Ja hauria volgut ser al carrer, sota els murs del Kremlin. Havia oblidat fins a quin punt podien ser llargues en aquest país les esperes.

—Que no arriben, aquestes maletes?

—Ja arribaran —va dir l'André.

* * *

Tres hores i mitja, pensava ell. Que a prop que és, Moscou, i que lluny alhora! A tres hores i mitja de distància i veure tan poc la Masha? (Però hi havia tants obstacles i, el principal de tots, el preu del viatge.)

—Fa molt, tres anys —va dir—. Em deus trobar més envellit.

—Gens ni mica. No has canviat.

—Tu encara estàs més guapa.

Se la mirava embadalit. Et creus que ja no et pot passar res, te n'has fet a la idea (i no havia sigut gens fàcil, mal que ho hagués dissimulat), i de cop i volta una gran tendresa, completament nova, t'il·lumina la vida. No s'havia interessat gaire en la noieta espantada

—llavors es deia Maria— que la Claire li duia durant unes hores del Japó, del Brasil, de Moscou. S'havia sentit estrany a la jove que, acabada la guerra, havia arribat a París per presentar-li el marit. Però en el segon viatge de la Masha, el 1960, alguna cosa havia passat entre ells. No entenia gaire per què se li havia unit tan violentament; però això el va commoure. L'amor que sentia per la Nicole era viu, atent, alegre; però estaven massa habituats l'un a l'altre perquè l'André pogués desvetllar en ella aquella alegria enlluernadora que en aquest instant transfigurava el rostre una mica sever de la Masha.

—Que no venen, les maletes? —va preguntar la Nicole.

—Ja arribaran.

Per què havien de perdre la paciència? Aquí disposaven de tot el temps de món. A l'André, a París, el martiritzava el pas de les hores, trossejat per les cites, sobretot d'ençà que estava jubilat: havia sobreestimat l'abast del seu temps lliure. Per curiositat, per indolència, s'havia deixat imposar una pila d'obligacions que no es podia treure de sobre. Durant un mes se'n deslliuraria. Podria viure amb la despreocupació que tant li agradava, que li agradava massa, perquè d'aquí venien la major part de les seves preocupacions.

—Ja les tenim aquí, les maletes —va dir.

Les van ficar dintre del cotxe de la Masha, i ella es va posar al volant. Conduïa lentament, com tothom aquí. La carretera feia olor de vegetació fresca. Unes flotilles de troncs baixaven a la deriva cap al Moskva, i l'André va sentir que se li desvetllava aquella emoció sense la qual per ell la vida no hauria tingut cap al·licient. Començava una aventura que l'exaltava i l'espantava, l'aventura de la descoberta. Triomfar, ser algú, no l'havia amoïnat mai. (Si sa mare no s'hagués capficat imperiosament perquè continués els estudis, s'hauria conformat amb la condició dels pares: mestres d'escola sota el sol de la Provença.) Li semblava que la veritat de la seva existència i d'ell mateix no li pertanyia: estava obscurament escampada per tota la Terra. Per conèixer-la, feia falta interrogar els segles i els llocs. És per això que li agradaven tant la història i els viatges. Però, mentre estudiava amb serenitat el passat reflectit en els llibres, l'aproximació a un país desconegut —que desbordava amb l'abundància de vida tot el que en pogués saber— sempre li produïa vertigen. Aquest país el concernia més que cap altre. Havia crescut en el culte a Lenin. La seva mare, de vuitanta-tres anys, encara militava a les files del P. C. Ell no hi havia ingressat; però, a través dels vaivens de l'esperança i la desesperança, sempre havia pensat que l'URSS detenia les claus del futur, o sigui, de l'època present i del propi destí. Tanmateix, fins i tot

en els anys negres de l'estalinisme, no havia tingut mai la sensació de comprendre aquell país tan malament com ara. L'il·luminaria, l'estada aquí? El 1963 havien viatjat com a turistes —Crimea, Sotxi— de forma molt superficial. Aquesta vegada preguntaria, es faria llegir els diaris, es barrejaria amb la multitud. El cotxe va entrar al carrer Gorki. La gent, els magatzems. S'hi arribaria a sentir com a casa, aquí? La idea de fracassar li produïa pànic. «Hauria hagut d'estudiar més seriosament el rus!», es va dir. Una altra cosa que s'havia promès fer i que no havia fet: no havia passat de la sisena lliçó del mètode Assimil. La Nicole tenia raó, quan el tractava de vell mandrós. Llegir, enraonar, passejar, per això sempre estava a punt. Però, davant de la feina ingrata —apendre vocabulari o emplenar fitxes—, rondinava. Per tant, no s'hauria hagut de pendre aquell món tan a la valenta. Massa seriós, massa lleuger. «És la meva contradicció», es va dir alegrement. (Li encantava, aquesta expressió d'un camarada italià, un marxista convençut que oprimia la dona.) De fet, no estava del tot descontent amb si mateix.

* * *

L'estació era d'un verd cridaner: el verd moscovita. («Si això no t'agrada, no t'agrada Moscou», deia l'André tres anys abans.) El carrer Gorki. L'hotel Pequín:

modesta mona de Pasqua, en vist els edificis gegantins i enfarfegats, pretesament inspirats en el Kremlin, que despuntaven per tota la ciutat. La Nicole es recordava de tot. I des del moment que va sortir del cotxe, va reconèixer l'olor de Moscou, una pudor de benzina, encara més violenta que el 1963, sens dubte perquè els vehicles hi eren molt més nombrosos: sobretot camions i camionetes. Ja feia tres anys?, es va dir a l'entrar al gran vestíbul nu. (Un llençol grisenc cobria el taulell de la venedora de diaris; a la porta del restaurant —amb un decorat exageradament xinès— hi havia gent fent cua.) Amb quina rapidesa havien passat, aquells anys. Era angoixant. Quants tres anys li quedarien per viure? No havia canviat res; sinó que, pels estrangers —la Masha ja els havia avisat—, el preu de les habitacions, abans tan irrisòriament baix, s'havia triplicat. La supervisora del tercer pis els va donar una clau. La Nicole en va sentir la mirada clavada al clatell tot al llarg del passadís. A les finestres de l'habitació hi havia cortines. Era una sort, perquè als hotels els vidres solien estar desfregats. (A ca la Masha no hi havia pròpiament cortines, sinó només uns lleugers cortinatges. T'hi acostumes, deia; i fins i tot una foscor completa l'hauria molestada a l'hora de dormir.) A baix, la gran avinguda ja estava acabada; els cotxes s'entaforaven en un túnel, sota la plaça Maïakovski. La gentada, a les voreres, lluien colors d'es-

tiu: les dones passejaven amb vestits florits, cames i braços nus. Era juny, i es pensaven que feia calor.

—Porto unes quantes coses per vostè —va dir la Nicole a la Masha, començant a desfer la maleta.

Novel·les recents, exemplars de La Pléiade, alguns discos. I també jerseis, mitges, bruses: a la Masha li agradava anar ben arreglada. Palpava amb goig la llana, la seda, comparava els estampats. La Nicole va entrar al quarto de bany. Un nou cop de sort: les dues aixetes i la cisterna funcionaven. Es va canviar de roba i es va retocar la cara.

—Quin vestit més maco! —va dir la Masha.

—M'agrada molt.

Als cinquanta anys, els seus vestits sempre li semblaven o massa tristos o massa alegres. Ara sabia el que li estava permès o prohibit. Es vestia sense posar-hi pegues. També sense delectació. La relació íntima, gairebé tendra, que en el passat tenia amb la roba ja no existia. Va penjar el vestit jaqueta dintre de l'armari: tot i que l'hagués portat durant dos anys, li era un objecte indiferent, impersonal, en què no reconeixia res d'ella. Mentrestant la Masha somreia al mirall, no pas davant la preciosa brusa que s'acabava de posar, sinó davant una encarnació de si mateixa, inesperada i seductora. Sí, ja me'n recordo, es va dir la Nicole.

—He reservat taula al Praga —va dir la Masha.

Va recordar que era el restaurant preferit de la Nicole: tan previnguda, i amb una memòria tan ben organitzada com la meua. La Nicole entenia l'afecte que li professava l'André. Especialment perquè ell sempre havia volgut tenir una filla, i retreia secretament a en Philippe que fos un noi.

La Masha els va dur al Praga en deu minuts. Van deixar els abrics al vestidor. Ritu obligat: prohibit entrar en un restaurant amb l'abric posat o penjant del braç. Es van asseure en un menjador enllosat, ple de palmeres i plantes. Un gran paisatge violaci cobria tot un pany de paret.

—Quant de vodka voleu? —va preguntar la Masha—. Condueixo jo: no bec.

—Demana'n tres-cents grams, tant per tant —va dir l'André.

La seva mirada va buscar la de la Nicole:

—Per la primera nit?

—Per la primera nit, ja està bé així —va dir ella somrient.

L'André tenia tendència a beure de la mateixa manera que fumava, amb excés. La Nicole havia renunciat a lluitar amb el tabac, però havia aconseguit moderar el tirat d'ell per l'alcohol.

—Com que és la primera nit, deixo estar el règim —va dir—. Pendré caviar i una minestra de pollastre.

—Que fa règim?

—Sí, des de fa sis mesos. M'engreixava.

Potser menjava més que abans d'estar jubilada. En tot cas, gastava menys energies. En Philippe li havia dit un dia: «Mira: estàs posant carn!» (Des de llavors no semblava adonar-se que s'havia apri-mat.) I justament aquest any, a París, no es parlava d'altra cosa que de mantenir o de recuperar la línia: calories baixes, hidrats de carboni, drogues miraculoses.

—Està la mar de bé —va dir la Masha.

—He perdut cinc quilos. I miro de no tornar-los a guanyar. Em peso cada dia.

Abans no s'hauria imaginat mai que l'amoïnaria el pes. I vet aquí! Com menys es reconeixia en el seu cos, més se sentia obligada a ocupar-se'n. El tenia al seu càrrec i el cuidava amb una dedicació ensopida, com si es tractés d'un vell amic desgraciat i una mica malaventurat, una mica disminuït, que l'hi hagués demanat.

—Així que en Philippe es casa —va dir la Masha—. Com és, la seva xicota?

—Guapa, intel·ligent —va dir l'André.

—No m'agrada gaire —va dir la Nicole.

La Masha va esclafir a riure:

—Per què ho diu, això? No he vist mai cap sogra a qui li caigui bé la jove.

—És del tipus «dona total» —va dir la Nicole—. N'hi ha moltes així, a París. Tenen una feina indeterminada, pretenen vestir-se bé, fer esport, tenir la casa de postal, educar admirablement la canalla; volen demostrar que són capaces de tenir èxit a tot preu. I en realitat es dispersen, no poden fer res de bo. Aquest tipus de dones em glaça la sang.

—Ets una mica injusta —va dir l'André.

—Potser sí.

Un cop més es va preguntar: per què, la Irène? Em pensava que quan es casaria... Em pensava que no s'arribaria a casar, que seguiria sent el nen que m'havia dit que seria, com tots els nens: «Quan seré gran, em casaré amb tu.» I una tarda em va dir: «T'anuncio una gran notícia!», amb l'aire una mica sobreexcitat de la criatura que un dia de festa ha jugat massa, ha rigut massa i ha cridat massa. Havia sonat un cop de gong al pit de la Nicole, la sang a les galtes, totes les seves forces tibant per impedir el tremolor dels llavis. Una tarda de febrer, les cortines tirades, la claror dels llums sobre l'arc de Sant Martí dels coixins, i aquest pou d'absència, excavat de cop i volta: «Viurà amb una altra en una altra banda.» Doncs sí! Me n'haig de fer a la idea, es va dir. El vodka era gelat, el caviar d'un gris vellutat. Li agradava la Masha. Tindria l'André per ella sola durant un mes. Es va sentir perfectament feliç.